

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Гинка Андонова Механджийска

на дисертация на тема: "ЕФЕКТИВНОСТ НА РЕЗИДЕНТНИТЕ СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ДЕЦА И МЛАДЕЖИ С УВРЕЖДАНЯ" - за присъждане на образователната и научна степен "Доктор", област на висше образование: 3. Социални, стопански, правни науки, професионално направление: 3.4. Социални дейности

Автор: ПЛАМЕН КОЛЕВ

Научен ръководител: Проф. д-р Бончо Господинов

Представяне на докторанта

Пламен Николов Колев е асистент в Технически Университет – Габрово и докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Дидактика“ на Факултета по педагогика на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Както показват автобиографичната справка и документите по процедурата, образованието и професионалният му опит са много тясно свързани със социалните дейности и проблемите на социалните услуги. Пламен Колев има квалификация „Социален работник“ и магистърска степен по Социални дейности от Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“. Професионалната му кариера преминава през длъжностите социален работник в Дирекция „Социално подпомагане“ – Габрово, младши експерт в Общинска администрация гр. Дряново, главен експерт в Общинска администрация гр. Габрово - Дирекция „Образование и социални дейности“, експерт „Европейски социален фонд“ към Национално сдружение на общините в Република България. В професионалната биография на Пламен Колев е отчетен специализиран и представителен за сферата опит от участия в работни групи; предоставяне на консултантска подкрепа на местните власти при кандидатстване, реализиране и отчитане на проекти, финансирани със средства от Европейския социален фонд; подготовка, разработване и управление на проекти по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“; опит в практическа социална работа на терен с лица от уязвими социални групи; координация и ръководство на проекти за предоставяне на социални услуги в домашна среда, работа с деца, подкрепа за независим живот на възрастни и лица с увреждания и други. Към момента Пламен Колев е асистент и извършва преподавателска дейност в Технически университет – гр. Габрово, като води семинарни упражнения и практически занятия със студенти в специалностите Социални дейности и Публична администрация.

Представяне и оценка на дисертационния труд

Изследователската работа на Пламен Колев печели внимание още с избора на тема. Става дума за избор на проблематика, която се открие особено силно през последните години и се забелязва дори и извън сферата на социалната работа с водената полемика, с реформите, с особено специфичните си казуси и със законодателните предизвикателства. Резидентните услуги за деца и младежи с увреждания сигурно ще продължават да търсят баланса между очакваното и възможното, но по този техен път на реформи и развитие у нас изследване като представеното тук определено е свидетелство за навременна и необходима сензитивност от страна на ас. Колев при ориентацията му към тази проблематика.

Изследователският труд е завършен и изложен в изчерпателно и разгърнато изложение. То разкрива логиката на автора и следвания от него път в аналитичната и интерпретационната работа върху въпроса за ефективността на услугите за деца и младежи с увреждания. Дисертационният текст е оформен в четири глави с ясни преходи и логична последователност в теоретико-емпиричния процес на изследването.

Първа глава се фокусира върху услугите и тяхната ефективност, като се въвежда основният понятиен апарат. Разграничават се оценяването на качеството от оценяването на ефективността. Разбиранията при дефинирането и диференцирането на видовете социални услуги е обвързано и с актуални в практиката реформи. Авторът логично се опира и на типичното концептуално обвързване на проблемите на услугите за хора с увреждания с преминаването от медицински към социален подход (и това, освен в теоретичната част, е засегнато и по-нататък при обяснението на получените резултати в последната част от проучването). Освен представения подход са ползвани още някои възгледи и теоретични интерпретации, чрез които се концептуализират изследванията върху услугите за деца и младежи с увреждания.

От изложението в първата глава се вижда, че в концептуално отношение изследването стъпва по-скоро на административно-управленска ориентация и към ефективността се подхожда главно от позициите на структурното направление на социалната работа, като по-слабо се застъпват теориите, отнасящи се към клиничните изследвания. Изложението е обогатено и с примери на класификации на социални услуги, като авторът се придържа и към главния си фокус – оценяването на ефективността на услугите. В тази връзка обзорът на научната литература, както и на

документи от практиката на различни организации за социална работа са способствали за първоначалната селекция на елементите, които формират ефективността, и на критериите при нейното измерване и оценяване.

Втора глава разглежда сложната динамика на процесите в социалните услуги за деца и младежи с увреждания. Авторът умело се позовава тук на представителни данни и анализира противоречията в системата и логиката на съвременните политики за подкрепа на най-уязвимите категории деца. Изводите от анализа в тази глава вече подсказват или по-скоро допускат някои от рисковете, които по-нататък емпиричното изследване потвърждава.

В *трета глава* е направен достатъчно тесен и фокусиран организационно-методически анализ на конкретния тип резидентни услуги, а именно – услугите, предоставяни в Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания. Достигайки този етап, изследването декомпозира ефективността и стига до едно от главните постижения в цялостния труд, а именно – развит е модел на ефективността, който би могъл да има и самостоятелно теоретично значение, наред с предназначението и приложението му при измерването и оценяването на ефективността на резидентните социални услуги за деца и младежи с увреждания.

Четвъртата глава представя емпиричната работа. Тук е спазен възприетият стандарт по отношение на организацията, методиката, процедурата на подготовка, провеждане, представяне и интерпретиране на данни, текстово оформление и т.н. Тази част е особено богата и дава подробна картина за продуктивността на използваните методики и инструменти и за приложното пречупване на прегледа и анализа на емпиричните резултати.

Главни постижения и научни приноси

Едно от достойнствата на труда намирам в научния път, по който е вървял авторът, и по който е успял да развие изследването си. Логиката на изложението и научното търсене интегрират успешно отделните равнища на интервенциите в социалната работа:

- това на индиректните интервенции, които се реализират на структурно, макропрактическо равнище;
- и това на преките интервенции на терена на заведенията за социални услуги.

Интерпретирането тръгва от макроравнището – въздействието на социалните услуги – и се декомпозира до нивото на индивида-потребител и до ефектите на

персоналното равнище и качеството на индивидуалния човешки живот (за разлика от качеството на живот и условията в дадено общество като средни показатели). Постигнато е *приложно* разбиране за ефективност на социалните услуги - както и самата ориентация на научната разработка е в тази посока.

Съобразно поставената цел, изследването довежда до своеобразен авторски прочит и модел на измеримостта на полезните резултати от предоставянето на специализирани услуги в Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи – веднъж като концепция, и след това като модел от критерии и показатели за измерване, който модел е изпробван и демонстриран в емпирико-изследователската част.

Дисертационната работа на Пламен Колев свидетелства и за много добро познаване и опериране с актуални документи (нормативни, концептуални и стратегически), приложими към сферата на социалните услуги в общността, предназначени за деца и младежи с увреждания. При цялостния прочит се оформя впечатление за собствен стил и за интегрирана визия на автора, в която теоретичен вход и нормативен инструмент действат в единство при интерпретирането на различните засегнати въпроси и приложни проблеми.

Във връзка с приложния елемент – изследването явно се опира не само на теоретичната си база, но и на осмислен практически опит и преки наблюдения. Както в изложението, така и в публикациите си по дисертационната тема, авторът дава връзки към практиката на предоставянето на социални услуги в общността за деца и младежи с увреждания.

Задълбочено и с добър обхват са разглеждани подходите за измерване. Като цяло измерването на ефективността на конкретния профил услуги е на фокус в предметното поле. Именно по отношение на измерването на ефективността – пътищата, моделите, по които то се изпълнява, конкретният разработен и апробиран модел на измерване – смятам, че е постигнат специфичен приносен момент в настоящето изследване – построен и апробиран подход и модел, който обогатява прилаганите други подобни.

Като авторски принос, постигнат чрез дисертационното изследване, смятам, че се откроява именно изработеният *модел на компонентите на ефективността и критериите и показателите при нейното измерване* /представен в параграфите 3.4. и 3.5. на Трета глава, а по-концентрирано и представително - в Таблица 10/. Моделът е добре обоснован и развит детайлизирано, което му е позволило да служи и като база за операционализация на променливите на емпиричното изследване.

За емпиричната част от дисертационната работа мога да отбележа сполучливия дизайн, подходящият инструментариум, доброто съответствие на обекта и предмета на изследването при формирането на състава на извадките. Като цяло е налице един реалистично разработен и професионално преценен авторски подход за извличане на необходимите данни и прилагане на възможностите за количествен и качествен анализ, предвид особеностите на сектора и специфичните ограничения в психосоциалния и функционалния статус на преките потребители на проучваните услуги – децата и младежите с увреждания, ползващи резидентни грижи в Център за настаняване от семеен тип.

Доколкото в хипотезата на изследването се допуска превес във влиянието върху ефективността от страна на тежкия статус на потребителите, като тази връзка се доказва и се интерпретира като по-скоро неблагоприятна за постигане на висока ефективност, бих оценила като продуктивна посока на проучването търсенето и установяването на характеристиките на ефективната социална услуга. Авторът и тук е останал обаче в реалистичните позиции на практически премерения подход при поддържането на изводи и заключения и по този начин е акцентирал и върху немалко трудности и ограничения в търсенето на ефективността. Емпиричното изследване установява и поддържа като такива например тежкото здравословно състояние на потребителите; ситуациите на прекъсване на построена връзка и взаимоотношения със значима фигура от екипа при преместване на потребителя или текучество на персонала; трудностите пред по-широкия достъп до съпътстващи услуги, изолацията, неблагоприятни обществени нагласи; някои трудности при мотивирането на персонала и справянето с емоционалното натоварване конкретно в проучвания тип услуги и други. Ценен момент в изследването на Пламен Колев според мен е и доказването по емпиричен път на все още много ниската ефективност на предоставяната подкрепа по отношение на подобряването на възможностите за социално включване и водене на самостоятелен и независим живот в общността *извън* резидентната услуга.

Също така смятам, че изследването на Пламен Колев доказва нуждата от преоценка на тези разбирания, които попадат в спектъра на унифицирането на измерванията на ефективността на социалните услуги. Резултатите от проучването категорично доказват особената динамика на показателите при конкретната категория услуги за деца и младежи с увреждания и наред с това разкриват източниците на рискове, пречки и ограничения по отношение на очакваната ефективност. Резултатите и заключенията аргументират основанията за висока специализация и диференциация (а

в някои случаи дори и за редуция) на моделите на ефективността на социалните услуги и то главно в аспектите на автономията, уменията за независим живот, нивото на постигнатата самостоятелност.

Публикации по темата на дисертацията

Пламен Колев е депозирал три публикации, тясно свързани с темата на изследването. Една от тях е статия в реферирано в Web of Science периодично издание – тя разглежда работата с деца с увреждания в педагогически контекст. В рецензирано периодично издание е публикувана друга статия на докторанта, в която се обсъждат планирането и осигуряването на устойчивост на социалните услуги. Друга публикация – върху дефинирането на понятието „качество на социалните услуги“ – е публикувана в сборник от конференция с международно участие. За публикационната работа на докторанта бих казала, че в нея са показани умения за представяне на идеи, разбирания, научна и практическа информация в структуриран и фокусиран научен текст, а също така и за аргументиране на позиции, обобщаване, довеждане до заключения.

Автореферат

Авторът на труда коректно е извел и открил в автореферата своите научни приноси. Съдържанието на дисертацията е изложено синтезирано, балансирано и съответно на структурата на цялостния труд. Включен е и списък на публикациите по дисертацията.

Препоръки и въпроси

Запознаването в дълбочина със завършеното изследване позволява и някои препоръки. Например, моделът за измерване на ефективността, би могъл да се обвърже още по-тясно с оценките на потенциала за развитие на умения при конкретните категории потребители, като към очакваните положителни резултати от услугата се прилага например коефициент на редуция. По отношение на подготовката на научни статии бих подкрепила ползването и на по-широка библиографска база на позоваванията. Ценна би била и една по-висока публикационна активност, което препоръчвам на автора на изследването, имайки пред вид вероятния интерес към емпиричните резултати от страна по-широката професионална аудитория. Интересно би било също така докторантът да коментира следните въпроси:

- Дали изследването аргументира някои нови идеи за реформи и иновации в конкретния сектор на резидентните грижи за деца и младежи с увреждания – на организационно-управленско или на методическо равнище и в духа на най-актуалните процеси в социалното законодателство в сектора?
- За кои области на грижа и интервенция от обхвата на центрoвете за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания може да се каже, че имат особено значение и по-голяма тежест в съвкупния положителен ефект от комплексната услуга?

Заклучение

В заключението си подчертавам основните приноси – в резултат от проведеното научно изследване е построен и апробиран подход за измерване на ефективността и модел на нейните компоненти със съответни критерии и показатели за измерване, с което изследването обогатява прилаганите подобни модели. Наред с това са доказани характеристиките и ограниченията на ефективността, като са свързани и обяснени с конкретни аспекти от тясно специализирания профил на проучваните услуги. При прегледа на цялостната дисертационна работа, преценявам изследването като стойностно, издържано, приносно, давам цялостна положителна оценка на дисертационния труд и подкрепям на ас. Пламен Колев да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по Професионално направление 3.4. Социални дейности.

15.04.2019г.

Доц. д-р Гинка Механджийска

Софийски университет „Св. Климент Охридски“